

Marie Jean Widor (1844—): Symfoni f, I; Enrico Bossi (1861—1925): Trauerzug och Chant du soir; Max Reger (1873—1916): Benedictus och Te Deum opus 59; Vierne: Chantilene ur Symfoni nr 3 op. 28 och S. Karg-Elert (1879—): Fantasie och fuga, D, op. 39.

Om Engelbrektskyrkans kör blir i tillfälle att medverka, kommer den under dir. David Åhléns ledning att utföra följande: Ditt namn, Jehova, vill jag sjunga; Jesu, min Herre, till dig jag längtar; Det går ett tyst och tåligt Lamm; Kom, stilla död; O, Pingst, du sköna dag, samt Singet dem Herrn ein neues Lied.

Domkyrkoorganisten Ragnar Darrell utför vid musikstunden, fredagsafton: Georg Friedrich Händel (1685—1759): Preludium och fuga, Joseph Gabriel Rheinberger (1839—1901): Vision och Fritz Lubrich jun. (1888—): Pax Domini, samt vid söndagens högmässa såsom

postludium: Jakob Ludwig Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809—1847): Allegro moderato e serioso, sats 1 ur orgelsonat op. 65.

Vid högmässan sjunger domkyrkokören under domkyrkokantor O. Edbergs ledning: Johann Sebastian Bach: Dig skall ditt Sion sjunga (ur kantat 28) och Franz Commer (1813—1887): Gud är kärlek.

Vid aftonbönen i domkyrkan på söndagens kväll spelar domkyrkoorganisten Herman Lindqvist i Västerås Johann Sebastian Bach: Toccata, F och S. Karg-Elert (1879—): »Was Gott tut, das ist wohlgetan».

Anmälan om deltagande i kyrkosångsmötet såsom åhörare sker före den 30 september till *Kyrkosångsmötets sekretariat*, adr. *Linköping*, med angivande av om logi å hotell önskas förmedlat genom sekretariatet. Deltagaravgiften är 6 kronor, som berättigar till deltagande i samtliga konserter, föredrag och samtal.

Den anglikanska gudstjänsten.

II.

Den anglikanska högmässan (Communion Service).

I följande framställning följes den alternativa ordningen från Sjätte HB.

I. *Preparation*. Denna kan utelämnas. Prästen står vid altaret; ministranter (diakon och subdiakon) och församlingen knäböja.

Prästen: I Guds Faderns och Sönnens och den Helige Andes namn. *Amen*.

Därefter följer Ps. 43 med versen »Jag skall gå in till min Guds altare» såsom antifon (jfr romerska mässan). Efter den upprepade antifonen följa versiklar (»Vår hjälp står i Herrens namn» och de versiklar, som i romerska mässan kom-

ma efter absolutionen). Salutation bildar övergång till följande avdelning.

II. *Introduktion*. Mässan kan börjas med denna avdelning.

Prästen: Fader vår; därefter följande *kollekt*: »Allsmäktige Gud, för vilken alla hjärtan äro uppenbara, alla begär kunniga och inga hemligheter dolda: rena våra hjärtans tankar genom Din Helige Andes verk (inspiration), så att vi må fullkomligt älska dig och värdigt förhållas till ditt namn; genom Kristus, vår Herre. *Amen*».

Härefter läser prästen *Tio Guds Bud*. Efter varje budord säger för-

samlingen: »Herre, förbarma dig över oss och böj vårt hjärta till att hålla detta budord.» Tio Guds Bud läses minst en gång i månaden; vid andra tillfällen kan i stället användas *Vår Herres sammanfattning av lagen* (Mark. 12: 29—31; Matt. 22: 40), varpå folket svarar på samma sätt (»Herre förbarma dig» etc.) eller också med *Kyrie* på engelska eller grekiska. Vardagar kan Tio Guds Bud (eller Sammanfattningen av lagen) bortfalla och *Kyrie* sjungas i dess ställe. Efter *salutation* följer dagens *kollekt*, efter vilken även andra kollekter kunna sägas.

III. *Ordets förkunnelse* (Ministry of the Word).

Episteln läses av den, som därtill utsetts (subdiakon eller annan). Evangeliet följer omedelbart episteln och läses av diakonen eller prästen. Efter tillkännagivandet av varifrån evangeliet är hämtat, svarar församlingen: »Ära vare dig, Herre». Efter evangeliet kan följa svaret: »Pris vare dig, Kristus». Församlingen står upp under evangeliet (men icke under episteln) och står fortfarande, medan den *nicenska tron* läses eller sjunges.

Härefter följa kyrkliga meddelanden, predikan och pålysning av nattvardsfirning, varvid också en längre nattvardsförmaning kan läsas.

IV. *Offertorium*. Ett eller flera bibelspråk läsas av prästen eller sjunges av präster och klerker. Dessa bibelspråk mana till givmildhet (Matt. 5: 16; 6: 19; 7: 12; 7: 21; Apg. 20: 35; 1 Tim. 6: 6; Tobias 4: 8; 1 Krön. 29: 14; 1 Kor. 9: 11; 9: 13; 2 Kor. 9: 6; Gal. 6: 6; 6: 10; Hebr. 6: 10; Joh. 4: 35; 1 Tim. 6: 17; 1 Joh. 3: 17; Ps. 41: 1; Hebr. 13: 16; Ps. 50: 14; 27: 6; 1 Mos. 14: 18). Medan dessa bibelspråk sägas eller sjungas, uppsamla diakoner och kyrkovårdar eller andra lämpliga personer gåvor till de fat-

tiga eller andra skänker från församlingen, vilka bäras fram till prästen och av honom läggas på ett fat, som ställes på altaret. När nattvard hålles, skall prästen nu på altaret framsätta så mycket bröd och vin, som han anser tillräckligt. Det är en gammal sed i kyrkan att blanda något litet vatten i vinet. Prästen kan här läsa särskilda böner och tacksägelser.

V. *Intercession* (*Allmän kyrkobön*).

Prästen: »Låt oss bedja för hela Kristi kyrka.

Allsmäktige och evige Gud, du som genom din helige apostel har lärt oss, att vi skola bedja, åkalla och tacka dig för alla människor, vi bedja dig ödmjukt, att du ville nådeligen (mottaga våra allmosor och offer och) höra dessa våra böner, som vi frambära till ditt gudomliga majestät, bedjande dig, att du värdes städse uppfylla den allmänliga kyrkan med sanningens, enighetens och samdräktens ande och förläna, att alla de, som bekänna ditt namn, må enas i ditt heliga ords sanning och leva i enighet och kristlig kärlek.

Vi bedja dig också att leda alla folk på rättfärdighetens och fridens väg och att så styra alla konungar och härskare, att ditt folk må under dem leva i gudsfruktan och frid. Och förläna din tjänare *George*, vår konung, och alla, som under honom äga myndighet, att de må redligt och oväldigt skipa rättvisa till straff för ondska och last och till främjande av din sanna religion och dygd.

Förläna, himmelske Fader, alla biskopar, präster och diakoner, och särskilt din tjänare *N.*, vår biskop, nåd att de både i liv och lära må förkunna ditt heliga och levande ord samt rätt och riktigt förvalta dina heliga sakrament.

Vi bedja dig, att du måtte leda och främja dem, som arbeta med spridandet av ditt evangelium bland folken, och att du värdes med din Ande upplysa alla anstalter för uppfostran och lärdom, så att hela världen må bli full av din sannings kunskap.

Och giv allt ditt folk, särskilt den församling, som är här närvarande, din himmelska nåd, att de med ödmjuka hjärtan och tillbörlig vördnad må höra och mottaga ditt heliga ord och uppriktigt tjäna dig i helighet och rättfärdighet i alla sina livsdagar.

Och vi bedja dig ödmjukligen, Herre, att du i din godhet värdes trösta och bistå alla dem, som i detta förgängliga livet befinna sig i bekymmer, sorg, nöd, sjukdom eller andra besvärligheter.

Och vi överlämna, Herre, i din nådefulla vård alla dina tjänare, som i tro och gudsfruktan skilts från detta livet, och bedja dig, att du värdes beskära dem evigt ljus och frid.

Och vi prisa dig här och tacka dig av hjärtat för alla dina Heliga, vilka varit din nåds utvalda käril och världens ljus i sitt släkte; och vi bedja dig, att vi måtte få glädjas i deras gemenskap och följa deras goda föredömen, så att vi med dem få del i ditt himmelska rike.

Förläna oss detta, o Fader, för Jesu Kristi skull, vår ende medlare och försvarare, vilken lever och regerar med dig i förening med den Helige Ande, en Gud i evigheters evighet. *Amen.*»

VI. *Preparation.*

1. Exhortation (nattvardsförmaning).

»Älskade i Herren, I som åstund den att komma till den Heliga Nattvarden och bli delaktiga av vår Frälsares Kristi lekamen och blod, I skolen besinna, hur aposteln Pau-

lus uppmanar alla människor att noga pröva och undersöka sig själva, innan de drista äta av detta bröd och dricka av denna kalk. Ty likasom välsignelsen är stor, om vi mottaga detta heliga sakrament med sant botfärdiga hjärtan och levande tro (ty vi äta då på ett andligt sätt Kristi lekamen och dricka hans blod; då förbli vi i Kristus och Kristus i oss; då äro vi ett med Kristus och Kristus med oss), så är också faran stor, om vi mottaga det ovärdigt. Ty vi försynda oss då på vår Frälsares Kristi lekamen och blod.

Gån därför till doms med eder själva, mina bröder, på det att I icke mån bli dömda av Herren, ångren uppriktigt edra begångna synder, haven en levande och fast tro på vår Frälsare Kristus, bättren edert leverne och leven i fullkomlig kärlek med alla människor, så skolen I bli rätta deltagare i dessa heliga mysterier.

Och framför allting skolen I ödmjukt och av hjärtat tacka Gud, Fadern, Sonen och den Helige Ande för världens återlösning genom vår Frälsares Kristi död och lidande, vilken var både Gud och människa, vilken ödmjukade sig själv intill döden på korset för oss, arma syndare, som sutto i mörker och dödens skugga, på det att han skulle göra oss till Guds barn och upphöja oss till evigt liv.

Och på det att vi alltid skulle ihågkomma vår Mästares och ende Frälsares, Jesu Kristi, stora kärlek, som så dog för oss, och de oräkneliga välgärningar, som han har berett oss, då han utgöt sitt dyra blod, har han instiftat och förordnat heliga mysterier såsom underpanter på hans kärlek och till evig åminnelse av hans död, oss till stor och ständig hugsvalelse.

Låt oss därför (såsom vi äro

pliktige) städse tacka honom tillika med Fadern och den Helige Ande, fullkomligt underkasta oss hans heliga vilja och behag och sträva efter att tjäna honom i sann helighet och rättfärdighet i alla våra livsdagar. *Amen.*»

Denna exhortation är obligatorisk fjärde eller femte söndagen i fastan, men kan utelämnas vid andra tillfällen.

2. *Invitation.*

»I, som uppriktigt och allvarligt ångren edra synder och leven i kärlek med eder nästa och haven för avsikt att föra ett nytt liv i överensstämmelse med Guds bud och här efter vandra hans heliga vägar: träden fram i tro och mottagen detta heliga sakrament till eder hugsvalelse och avlägggen, vördnadsfullt knäböjande, eder ödmjuka syndabekännelse inför Gud Allsmäktig.»

3. *Konfession.* Prästen eller en av ministranterna läser före och kommunikanterna deltaga i läsningen.

»Allsmäktige Gud, vår Herres Jesu Kristi Fader, alltings skapare, alla människors domare; vi erkänna med klagan våra mångfaldiga synder och vår orättfärdighet, som vi gång på gång sorgligen begått mot ditt gudomliga majestät och därmed framkallat din rättvisa vrede och ovilja mot oss. Vi ångra oss allvarligt och sörja i våra hjärtan över dessa våra missgärningar, deras minne är bittert och deras börda outhärdlig. Förbarma dig över oss, förbarma dig över oss, barmhärtige Fader, förlåt oss för din Sons, vår Herres Jesu Kristi skull allt vad som skett (vi begått), och förläna oss, att vi härefter alltid må tjäna och tackas dig i ett nytt leverne, ditt namn till pris och ära; genom Jesus Kristus, vår Herre. *Amen.*»

4. *Absolution.* Prästen (eller biskopen, om han är närvarande) re-

ser sig och uttalar, vänd till församlingen, absolutionen:

»Gud allsmäktig, vår himmelske Fader, som av sin stora barmhärtighet har lovat syndaförlåtelse åt alla dem, som med hjärtlig ånger och i sann tro vända sig till honom, förbarme sig över eder, förlåte och befrie eder från alla edra synder, styrke och stadfäste eder i allt som är gott och förläna eder evigt liv; genom Jesus Kristus, vår Herre. *Amen.*»

Med undantag av söndagar kunna följande alternativ användas för invitation, konfession och absolution.

2. *Invitation.*

»Träden fram och mottagen detta heliga sakrament till eder hugsvalelse och avlägggen, vördnadsfullt knäböjande, eder ödmjuka syndabekännelse inför Gud allsmäktig.»

3. *Konfession,* läst gemensamt av präst och församling:

»Vi bekänna inför Gud allsmäktig, Fadern, Sonen och den Helige Ande, att vi hava syndat i tankar, ord och gärningar genom vårt eget sorgliga förvällande. Därför bedja vi Gud att vara barmhärtig mot oss.»

4. *Absolution.*

»Gud allsmäktig förbarme sig över eder och förlåte eder alla edra synder och befrie eder från allt ont, styrke och stadfäste eder i allt gott och förläna eder evigt liv: genom Jesus Kristus, vår Herre. *Amen.*»

5. *Trösteord.* Prästen läser följande bibelspråk: Matt. 11: 28; Joh. 3: 16; 1 Tim. 1: 15; 1 Joh. 2: 1.

6. *Bön om värdigt åtnjutande av nattvarden* (Prayer of humble access). Prästen knäböjer vid altaret och säger i kommunikanternas namn:

»Vi drista icke komma till detta ditt bord, barmhärtige Herre, i förtröstan på vår egen rättfärdighet utan på din mångfaldiga och stora barmhärtighet. Vi äro icke ens värdiga att uppsamla smulorna under ditt bord. Men du Herre är densamme, som alltid har lust till barmhärtighet. Förläna oss därför, nåderike Herre, att vi så äta din

käre Sons Jesu Kristi kött och dricka hans blod, att våra syndiga kroppar må bliva renade genom hans lekamen och våra själar tvagna i hans dyra blod och att vi alltid må förbliva i honom och han i oss. *Amen.*»

VII. Konsekration.

1. *Sursum corda*, föregånget av salutation.

2. Prefation.

»Sannerligen är det tillbörligt, rätt och vår plikt likmätigt, att vi alltid och allestädes tacka dig, Herre, Helige Fader, allsmäktige evige Gud»

(Härefter följer en av de tolv prefationerna för söndagar som icke äga egen prefation)

»genom Jesus Kristus, vår Herre. Ty han är den sanne översteprästen, som har löst oss från våra synder med sitt blod och gjort oss till ett konungadöme och till präster åt dig, vår Gud och Fader.

Därför lova vi och upphöja ditt heliga namn med änglar och ärkeänglar och himmelens hela härskara och prisa dig alltid, sägande:

3. Sanctus:

HELIG, helig, helig, Herre, härskarornas Gud. Himmelen och jorden äro fulla av din ära. Ära vare dig, Herre, den allrahögste. *Amen.*»

Omedelbart härefter kan såsom hymn sjungas *Benedictus*: »Välsignad är han som kommer i Herrens namn: Hosianna i höjden.»

4. Konsekrationsbönen.

»All ära vare dig, allsmäktige Gud, vår himmelske Fader, som av din stora barmhärtighet utgav din ende Son Jesus Kristus för att lida döden på korset för vår återlösning; vilken där (genom att han en gång offrade sig själv) frambar ett fullständigt, fullkomligt och tillräckligt offer, en gård och en tillfyllestgörrelse för hela världens synder; och instiftade och i sitt heliga evangelium bjöd oss att alltjämt fira en be-

ständig åminnelse av hans dyra död, till dess han kommer;

(*Instiftelseorden*) vilken i den natt, då han blev förrådd, (*Prästen tager patenen i sina händer*) tog bröd och när han tackat (*Prästen bryter brödet*) bröt det och gav det åt sina lärjungar och sade: Tagen, äten, (*Prästen lägger handen på allt brödet*) detta är min lekamen, som är utgiven för eder; gören detta till min åminnelse. Likaledes efter måltiden (*Prästen tager kalken i sin hand*) tog han kalken; och när han tackat, gav han den åt dem och sade: Dricken härav alla; ty detta (*Prästen lägger sin hand på alla de kärl, vilka innehålla vin, som skall konsekreras*) är mitt blod, det nya förbundets, vilket utgutes för eder och för många till syndernas förlåtelse; gören detta, så ofta I dricken det, till min åminnelse.

(*Anamnes*). Därför, Herre, himmelske Fader, är det, som vi, dina ödmjuka tjänare, ihågkommande din käre Sons dyra död och lidande, hans underbara uppståndelse och härliga himmelsfärd, och inför ditt gudomliga majestät med dessa dina gåvor framställa den åminnelse, som han har velat, att vi skola göra, och därvid tacka vi dig ur djupet av våra hjärtan för de otaliga förmåner, han förvärvat åt oss.

(*Epikles; invokation*). Vi bedja dig ödmjukligen, barmhärtige Fader, att du värdes höra oss och med din helige och livgivande Ande välsigna och helga både oss och dessa dina gåvor av bröd och vin, att de må vara för oss din Sons, vår Frälsares Jesu Kristi, lekamen och blod, på det att vi, när vi mottaga dem, måtte bliva stärkta och vederkvickta både till kropp och själ.

(*Oblation*). Och vi åstunda helt, att du i din faderliga godhet ville nådeligen mottaga detta vårt offer av pris och tacksägelse, och vi bed-

ja ödmjukt, att du värdes beskära, att vi och hela din kyrka måtte genom din Sons, Jesu Kristi förtjänst och död och genom tron på hans blod förlänas våra synders förlåtelse och alla andra välgärningar av hans lidande.

Och vi frambara även till dig, Herre, oss själva, våra själar och kroppar, att vara ett förnuftigt, heligt och levande offer till dig; och vi bedja dig ödmjukt, att alla vi, som taga del i denna heliga nattvard, måtte uppfyllas med din nåd och himmelska välsignelse.

Och fastän vi på grund av våra mångfaldiga synder äro ovärdiga att frambara något offer till dig, bedja vi dig dock mottaga vår skyldiga plikt och tjänst, och icke väga vår förtjänst utan förlåta oss våra överträdelser;

Genom Jesus Kristus, vår Herre, genom vilken och med vilken tillika med den Helige Ande all ära och härlighet vare dig, allsmäktige Fader, från evighet till evighet. *Amen*.

5. *Fader vår*. Församlingen säger Herrens bön efter prästen.

»Såsom vår Frälsare Kristus bjudit och lärt oss, drista vi säga: Fader vår» etc.

6. *Pax* (kan utelämnas)

»Guds frid vare alltid med eder.»

Förs.: »Och med din ande.»

VIII. *Kommunion*.

Prästen mottager först själv nattvarden i båda gestalterna och utdelar den därefter i handen till biskopar, präster, diakoner och övriga kommunikanter, vilka knäböja.

Distributionsformeln lyder vid brödet:

»Herrens Jesu Kristi lekamen, vilken blev utgiven för dig, bevare din kropp och själ till evigt liv. Tag och ät detta till äminnelse av att Kristus dog för dig, och när dig av honom i ditt hjärta genom tro med tacksägelse.»

Vid kalken:

»Vår Herres Jesu Kristi blod, vilket utgöts för dig, bevare din kropp och själ till evigt liv. Drick detta till äminnelse av att Kristi blod utgöts för dig, och var tacksam.»

Om så anses önskvärt, kan prästen uttala hela distributionsformeln till en grupp nattvardsgäster på en gång och därefter första eller andra delen av formeln till varje. Den enskilda tillsägelsen kan helt och hållet utelämnas.

IX. *Tacksägelse*.

1. *Tacksägelsebön*.

»Då vi nu genom tro mottagit Kristi dyra lekamen och blod, så låt oss ock tacka Herren Gud.

Allsmäktige, evige Gud, vi tacka dig av allt hjärta, att du har värdigats bespisa oss, som tillbörligt mottagit dessa heliga mysterier, med den andliga näring, som är din Sons, vår Frälsares, Jesu Kristi dyrbara lekamen och blod, och därigenom försäkrar oss om din välvilja och godhet mot oss, och att vi äro sanna lemmar, som införlivats i din Sons mystiska kropp, vilken är alla trognas heliga samfund, och äro också arvingar genom hoppet till ditt eviga rike, genom din käre Sons dyra döds och lidandes förtjänst. Och ödmjukt bedja vi dig, himmelske Fader, att så bistå oss med din nåd, att vi må förbli i denna heliga gemenskap och utföra alla sådana goda gärningar, i vilka du berett, att vi skola vandra; genom Jesus Kristus, vår Herre, vilken med dig och den Helige Ande vare ära och härlighet i evighet. *Amen*.»

2. *Gloria in excelsis* säges eller sjunges av prästen tillsammans med församlingen. Det kan utelämnas med undantag av sön- och helgdagar.

3. *Benedictio*.

»Guds frid, som övergår allt för-

stånd, bevare edra hjärtan och tankar i Kristus Jesus, i Guds och hans Sons, vår Herres, Jesu Kristi, kunskap och kärlek, och Gud allmäktig, Fadern, Sonen och den Helige Ande, låte sin välsignelse vara ibland eder och förbliva med eder alltid. *Amen.*»

Det konsekrerade bröd och vin,

som blivit över och icke reserveras för sjuka, skall förtäras av prästen och andra kommunikanter, som han anmodar.

Om icke nattvard äger rum, följes förestående ordning t. o. m. kyrkobönen (V.), varefter en eller flera kollekter och välsignelsen läsas. (Forts.)

A. O. I. Hellerström.

Liturgiska reformsträvanden i det evangeliska Tyskland.

II.

Jämte de i föregående artikeln omtalade, särskilda rörelserna kan man mycket väl tala om stora sammanslutningar, vilkas största betydelse ligger däri, att man framför allt har vunnit en

ny uppskattning av församlingen och Kyrkan.

Denna tendens har nu också redan lett till att man åstadkommit ett visst närmande av olika riktningar inom landskyrkornas gränser. Sedan 2 å 3 år hava i Tysklands olika delar sådana liturgiskt arbetande sällskap (Liturgische Arbeitsgemeinschaften) uppstått inom landskyrkorna, i vilka företrädare av alla riktningar hava sammanslutits. Man utgår därvid från den övertygelsen, att liturgi-ens nygestaltande är församlingens och Kyrkans sak, att det alltså icke kan vara tal om, att en riktning ensam skulle trycka sin prägel på en kommande nyordning, utan att, under strängt hänsynstagande till den inom den ifrågasvarande landskyrkan förhandvarande traditionen, det för de li-

turgiska rörelserna gemensamma skall komma till uttryck. Så arbetar man i dessa landskyrkliga sammanslutningar för att fastställa detta gemensamma för den liturgiska rörelsen. Visserligen har man ännu ej kommit till något slut därmed, men man kan dock säga, att en vittgående rensning har åstadkommits genom dessa broderliga föreningar, dels ock genom den orientering över den evangeliska Kyrkans grundval, som ännu återstår att närmare belysa.

En viss sammanfattande betydelse hava *Berneuchener Konferenzens* bemödanden (konferensen är uppkallad efter platsen för dess sammankomster: Berneuchen i Neumark, Brandenburg). Denna förening av teologer från hela riket har utgivit en rad av förslag: 1. Tidebönen (man avser därmed Matutin och Vesper), 2. Bikt och 3. Nattvard¹. Såsom utgivare stå på konferensens uppdrag professor Stählin, Münster, Pfarrer dr. Karl Bernhard Ritter, Marburg, och Pfarrer Ludwig Heitmann, Hamburg. I dessa förslag återfin-

¹ Der deutsche Dom, im Auftrage der Berneuchener Konferenz herausgegeben von L. Heitmann, K. B. Ritter, W. Stählin: I. Das heilige Abendmahl; II. Das Gebet der Tageszeiten; III. Die Beichte der Gemeinde; IV. Pfarrgebete; V. Der Psalter. Hanseatische Verlagsanstalt, Hamburg.